

Seminární práce na Úvod do čínské literatury

Shanhaijing 山海经 - Klasická kniha hor a moří

Jan Karlach

FF UK, sinologie, 2. ročník

1.5.2009

Obsah

1. Úvod.....	3
2. Problém autorství a datace.....	4
3. Struktura, členění a charakteristika textu.....	6
4. Charakteristické pasáže knih <i>Shanhaijingu</i>	10
4.1 - Knihy 1-5.....	10
4.2 - Knihy 6-9.....	12
4.3 - Knihy 10-13.....	14
4.4 - Knihy 14-17.....	14
4.5 - Kniha 18.....	15
5. Shrnutí a závěr.....	16
6. Bibliografie.....	17

1. Úvod

Studium starověké čínské mytologie není pro badatele snadnou záležitostí - především kvůli absenci integrovaného souboru mytologického materiálu¹. Jsou totiž odkázáni na útržkovité informace, které jsou roztroušeny v různých dílech jako poznámky či vsuvky². S tímto problémem úzce souvisí další, jako je nejasná chronologie a obtížně proveditelná datace. Lidovému tradování dávných mýtů jistě neprospělo ani společenské klima tehdejší doby, které bylo pod tíhou konfuciánství značně racionalistické. Konfuciánští učenci měli tendenci mytologické postavy historizovat a zařadit je do dějinné chronologie coby vzorné vládců a příkladné panovníky³. Stejný problém, tj. nerozlišování mezi historií a mýtem, přetrvával v čínské historiografii až do 20. let 20. století.

Velmi významnou výjimku tvoří dílo *Shanhaijing*, „Klasická kniha hor a moří“, která obsahuje velmi obsáhlé a často bizarní informace o vnímání tehdejšího světa Číňany. O tomto „čínském bestiáři“ existuje v západní literatuře velmi málo dostupných informací, přestože se jím zabývala celá řada badatelů⁴. Hlavní motivace k vypracování mé seminární práce na dané téma vychází právě z této skutečnosti. Pracoval jsem s nejsrozumitelnějším kompletním překladem, který je v současné době k dispozici. Jeho autorkou je Anne Birrell⁵.

Než se začneme zabývat samotným obsahem textu, je potřeba si položit otázku, kdy asi mohl vzniknout a kdo - nebo alespoň jaký typ člověka - jej mohl sestavit. Těmto tématům se věnuji v kapitole „Problém autorství a datace“. *Shanhaijing* je velmi různorodý a mnohovrstevnatý text, jehož podoba prošla

¹ Kramer 1977: 307.

² Preuss 1982: 11.

³ Preuss 1982: 11.

⁴ Např. Rémi Mathieu, Gustav Schlegel, Itō Seiji, John W. Schiffeler, Bernhard Karlgren, Yuan Ko.

⁵ Jjí překlad je velmi specifický tím, že překládá i čínské místopisné názvy, jména božstev, osob a národů, což já osobně považuji za dobrý nápad. Obzvláště, je-li na konci přiložen kompletní seznam s čínským ekvivalentem, vysvětlivkami a zasazením do kontextu. Jediným významnějším nedostatkem je podle mě absence znaků.

komplikovaným vývojem, jenž zhruba nastíním v části pojmenované „Struktura, členění a charakteristika textu“. V kapitole pojmenované „Charakteristické pasáže knih *Shanhaijingu*“ jsem se pokusil na poměrně malém prostoru rozebrat některé úseky textu, které se mi zdály být typické a pro jeho stavbu výstižné. K těmto jednotlivým pasážím cituji originální text, připojuji svůj překlad a komentář.

2. Problém autorství a datace

Podle první předmluvy k textu, kterou sepsal dvorní knihovník *Liu Xiu*⁶ 刘秀 (cca 46 př.n.l. - 23 n.l.), jsou jeho autory *Yu* 禹, zakladatel legendární dynastie *Xia* 夏 a *Bo Yi* 伯益⁷. Údajně to bylo v době, kdy úspěšně zachránili svět před potopou, aby poté „pojmenovávali hory a řeky, třídili rostliny a stromy a zkoumali reliéf pevniny a moří.“⁸ O *Shanhaijingu* se dokonce zmiňuje i „první čínský historik“ *Sima Qian* 司马迁, který napsal: „Netroufám si hodnotit podivnosti popsané v Klasické knize hor a moří.“⁹ To je pohříchu jediná, nepřiliš vypovídající zmínka, ale alespoň jde o důkaz, že text existoval již v době autorova života.

Na tomto místě je třeba zmínit text *Huainanzi* 淮南子, pro nějž je *Shanhaijing* významným zdrojem informací¹⁰. Je to patrné zvláště ve čtvrté kapitole této encyklopedie, ve které se mísí koncepty taoismu, konfucianismu a legismu. Mnoho geografických zápisků a informací o cizích národech se v této části překrývá. Díky poměrně přesné dataci tohoto textu je znovu jasné, že *Shanhaijing* zcela jistě existoval již ve 2. století př. n. l.

⁶ Dříve se jmenoval *Liu Xin* 刘歆, později si změnil jméno. Jednu z prvních verzí *Shanhaijingu* zkompiloval spolu se svým otcem *Liu Xiangem* 刘向.

⁷ Loewe 1993: 359.

⁸ Birrell 1999: xxxviii.

⁹ Birrell 1999: xxxix.

¹⁰ Major 1993: 6.

Názory na dataci postupně doznaly zásadního posunu. Již někteří vzdělanci ve starověku vyjádřili záhy pochybnosti o přesnosti údajů v *Liu Xiuově* předmluvě. Jedním z prvních byl *Yan Zhitui* 颜之推 (531-591), který poukázal na přítomnost velkého množství místních názvů z doby dynastie *Han* 汉. Nakonec došel k závěru, že byly do textu připsány po zničení velkého množství literárních děl v chaotické době okolo pádu této dynastie. Naopak spousta vzdělanců působících mnohem později, např. za dynastie *Ming* 明, se překvapivě přiklonila na stranu *Liu Xiua*. Směrem k dynastii *Qing* 清 se názory ohledně datace textu zpřesňovaly - těžiště se od dynastie *Xia* přesouvalo do období *Chunqiu* 春秋 a *Zhanguo* 战国¹¹.

Postupně se tak zformoval pohled, který v současné době zastává většina vědců - text vznikl postupně, a to zhruba od 3. stol. př. n. l. do 1. až 2. stol. n. l.¹² Např. Bernhard Karlgren po analýze textu řekl, že *Shanhaijing* je „produktem dynastie *Han*, v některých případech její pozdní fáze“¹³.

Jméno kompilátora zůstává neznámé. Používám termín „kompilátor“, protože je zřejmé, že popis těžko uvěřitelných jevů, ne-li výplodů lidské fantazie, pochází od velkého množství různých autorů. Tito autoři bezpochyby zastávali různá „povolání“. Dle charakteru textu mohlo jít o šamany, alchymisty, cestovatele, úředníky a podobně.

Je velmi pravděpodobné, že i kompilátorů bylo více. Nahrává tomu nesourodost celého textu, na kterou poukáži v příštích kapitolách. Dalším tématem jsou komentátoři textu. V určitých případech bych se přikláněl ke správnosti rovnice komentátor = kompilátor. Nemálo učenců zkoumajících text v průběhu dějin jistě přispělo „svou troškou do mlýna“. Přehazovali bambusové proužky, na kterých byl text zaznamenán,

¹¹ Loewe 1993: 359.

¹² Birrell 1999: xxxvix.

¹³ Loewe 1993: 359.

a měnili jejich počet, čímž stále více zamotávali klubko této záhady. Prokazatelně se tohoto „podvodu“ dopustil *Liu Xiu*, který tímto způsobem hledal oporu pro sporná místa ve své předmluvě¹⁴. Text byl též zcela jistě editován, upravován a přizpůsobován dobovému myšlení a pohledu na mytologii.

3. Struktura, členění a charakteristika textu

Klasická kniha hor a moří je rozdělena do 18 knih, které se liší svou délkou a obsahem. Prvních 5 knih je dále rozděleno do 26-ti kapitol a původně se jednalo o samostatný text jménem „Pět pokladů: Klasická kniha hor“ (*Wuzangshanjing* 五藏山经). Popisuje hory na čtyřech světových stranách a ve středu říše. Střed se objevuje pouze v tomto oddíle. Dále vyobrazuje řeky, rostliny a zvířata, která lze na hoře najít¹⁵. Na konci každé kapitoly je přiřazení jednotlivých hor božstvům a postup rituálu obětování. Rituály se dělí na významné a méně důležité. Mýtických postav je v tomto oddíle velmi málo, vyskytují se vesměs náhodně a ojediněle. Pátá kniha je nejobsáhlejší, dělí se na 12 kapitol. Těchto pět knih je považováno za nejstarší vrstvu textu, s nejlepší úrovní propracovanosti.

Knihy 6 - 9, souhrnně označované jako „Klasická kniha území mimo moře“ (*Haiwaijing* 海外经) popisují končiny, které leží za hranicemi periferie čínské domény. Popis je mnohem stručnější a chaotičtější než v předchozím oddíle a vyobrazuje poněkud bizarním způsobem cizí národy a etnika, dá-li se to tak nazvat. Mezi tyto popisy jsou vcelku náhodně vloženy mýtické příběhy. Na konci textu se vždy vyskytuje poznámka o božstvu, kterému je daný region zasvěcen. Od knih 10 - 13

¹⁴ Birrell 1999: xxxvix.

¹⁵ Obsahuje mnoho dalších podstatných detailů, kterým se věnuji v následující kapitole této seminární práce.

odděluje tento blok vložená poznámka, která svou datací patří do roku 6 př. n. l.¹⁶

Knihy 10 - 13 jsou obsahem i rozsahem podobné oddílu 6 - 9, nicméně obsahují o poznání více geografických údajů (zvláště patrných v knize 13, kde popis jednotlivých bytostí ustupuje do pozadí), počet mýtických postav převažuje nad popisem cizích národů a na konci každé knihy chybí poznámka o božstvech. Blok se jmenuje „Klasická kniha území uvnitř moří“ (*Haineijing* 海内经). Na konci knihy 13 je patrná mezera a textová nekonzistentnost. Do této „kapsle“ byla vložena část dnes již ztraceného textu *Shuijing* 水经, jehož datace spadá do období dynastií *Qin* 秦 nebo *Han*¹⁷, a původně nemá s textem *Shanhaijingu* vůbec nic společného (kromě faktu, že jde o geografické údaje o řekách). Naprosto identická vložená poznámka, jako byla u předchozího bloku, odděluje tuto část od knih 14 - 17.

Čtvrtá část - knihy 14 - 17 - se nazývá „Klasická kniha velké pustiny“ (*Dahuangjing* 大荒经) a hlavní úlohu přebírají fantastické bytosti (spíše jednotlivci a malé skupinky), jejich popis, genealogie jejich rodu a zobrazení prostředí, ve kterém žijí. Národy jsou často vyobrazeny jako „koncový výstup“ rodové linie konkrétního božstva. Vše se odehrává na samém okraji čínské civilizace. Text je podstatně hutnější, než pasáže knih 6 - 9 a 10 - 13, ale zdaleka nedosahuje míry podrobnosti oddílu 1 - 5. Patrně jde o vrstvu z 1. stol. n. l. Knihy 16 a 17 navíc ještě odděluje nedatovaná editorova poznámka.

Poslední oddíl, kniha 18, má stejný název jako třetí blok - „Klasická kniha území uvnitř moří“ (*Haineijing* 海内经).

¹⁶ Birrell 1999: xv.

¹⁷ Vložil ji tam patrně *Guo Pu* 郭璞 (276–324), který je autorem jednoho ze dvou nejvýznamnějších komentářů k *Shanhaijingu*. Druhým je *Hao Yixing* 郝懿行 (1757-1825). Oba komentáře jsou zásadní pro pochopení složitých pasáží textu a třebaže je mezi nimi mezera zhruba 1500 let, dobře se doplňují. Druhý jmenovaný je i výchozím textem k překladu Anne Birrell.

Nicméně obsahově se od knih 10 - 13 liší. V názvu se nevyskytuje žádná zmínka o některé ze čtyř (v čínském případě pěti) světových stran. Začíná podobně - geografickým popisem, nicméně po několika odstavcích začne detailní popis genealogií různých božstev doprovázený popisem činností, nástrojů a prvků kultury, které vynalezli pro lidstvo. Text je již mnohem souvislejší a jazykový styl, dá-li se to tak nazvat, vybroušenější. Evidentně jde o nejmladší vrstvu textu.

Některé pasáže z oddílů 6 - 9 a 10 - 13 se znovu vyskytují v oddílech 14 - 17 a 18. Podporuje to teorii historiků *Gu Jieganga* 顾颉刚 (1893-1980) a *Hou Renzhiho* 侯仁之, že knihy 14 - 18 jsou paralelní verzí knih 6 - 13 a k textu byly přidány později¹⁸.

Počet jednotlivých knih nebyl v průběhu dějin stejný. Na současných 18 se stabilizoval až od doby mongolské dynastie *Yuan* 元. V časovém rozmezí dynastií *Han* a *Song* 宋 se lišil v rozpětí 3 - 23.¹⁹

Text *Shanhaijingu* byl vždy úzce spjat s ilustracemi. Existují teorie, že části textu jsou komentářem k jednotlivým ilustracím anebo že byly částečně odvozeny z vyobrazení nadpřirozených bytostí, které používali šamani ze státu *Chu* 楚 při svých rituálech. Žádný přímý důkaz, který by potvrzoval tyto teorie, neexistuje²⁰. Na druhou stranu ilustrace nepochybně existovaly již ve 3. stol. n. l., jelikož přibližně 250 jejich exemplářů ve svém komentáři hodnotí *Guo Pu* 郭璞. Nejstarší dochované ilustrace pocházejí však až z dynastií *Ming* a *Qing*²¹.

¹⁸ Loewe 1993: 358. Například odkaz na „zemi svrchovaně ušlechtilých mužů (君子國), kteří nosí čapku a za opaskem mají meč“ (衣冠帶劍) je přítomen jak v knize 9, tak v knize 14.

¹⁹ Loewe 1993: 361.

²⁰ Podle mého názoru text existoval dříve než ilustrace. Těch by muselo být ohromné množství vzhledem ke kvantitě popisovaných míst v *Shanhaijingu*, navíc by se mnohé opakovaly a byly si vzájemně podobné.

²¹ Loewe 1993: 362.

Samotný koncept Nebe a Země, od kterého se všechno v *Shanhaijingu* odvíjí, je vyobrazen tradičním způsobem - vychází z čínské kosmologie. Kruhová nebesa a země ve tvaru čtverce jsou odděleny horami, které plní funkci podpěrných pilířů. Čtyři rohy země fungují jako orientační body světových stran, střed je pátým bodem. Kolem centrální části čtverce je čtvero moří pojmenovaných podle světových stran. Za moři je oblast jménem „Velká pustina“, taktéž dělená na 4 části. Na nejzazší hranici tohoto teritoria se nacházejí 4 póly, které ohraničují konec světa.

Bylo opravdu mnoho učenců, kteří se snažili lokalizovat místa popsaná v *Shanhaijingu*²². Některá místní jména existují dodnes, jiná už jsou dávno zapomenuta. Ale ani tyto názvy dodnes existující nelze prakticky vůbec lokalizovat, použijeli se jen popis v *Shanhaijingu*. Má to mnoho důvodů. Geografie jakožto věda nebyla v té době ještě ani v plenkách. Teprve s příchodem Evropanů se údaje radikálně zpřesnily. V *Shanhaijingu* chybí jakýkoliv systematický popis. Lokace právě popisovaného objektu je totiž odvozována vzdáleností a směrem od objektu předešlého. Výsledkem je, že hned uprostřed první knihy je čtenář naprosto ztracen.

Tento zmatek je bezesporu dán také tím, že v textu převažují dobové názvy popisovaných míst, které se s příchodem nových ér a dynastií neustále měnily²³. Horu pojmenovanou jako „Skrytá propast“ nebo řeku „Vymyj bláto“ dnes v Číně nenalezneme a nikde kromě *Shanhaijingu* o nich není jediná zmínka. Přivádí mě to na myšlenku, zda podobnost některých dodnes existujících místních názvů se jmény stejně znějícími v *Shanhaijingu* je či není náhodná.

V průběhu dějin byl text klasifikován různě a čile putoval mezi jednotlivými „škatulkami“. Od popisu světa, přes příručku

²² Některá se lokalizovat dají, resp. jejich jména odpovídají dnešním místním názvům. Ale vzájemná poloha absolutně neodpovídá.

²³ Birrell 1999: xviii.

božstev a jiných nadpřirozených bytostí, cestovatelskou příručku až po šamanistický text. Dnes se nejčastěji označuje termínem „fantastická geografie“. Žádná z těchto kategorií není vyloženě nesprávná, ale ani jedna úplně nevystihuje text v jeho celistvosti. Je velice nesnadné jej zařadit, protože se jedná o velmi důkladný „slepenec“ různých žánrů, svou chaotickou strukturou dosti odlišný od ostatních soudobých děl.

4. Charakteristické pasáže knih *Shanhaijingu*

Z každého z pěti oddílů jsem vybral reprezentativní vzorek textu, který se pokusím sám přeložit²⁴. Za překladem bude následovat můj komentář. Stejně jako Anne Birrell jsem se rozhodl většinu vlastních jmen přeložit²⁵. Může se to zdát jako těžkopádné, ale jména v sobě nesou symbolické konotace, které bychom bez překladu nerozšifrovali. Jména jsou vždy ohraničena uvozovkami.

4.1 - Knihy 1 - 5

1) 又西七十里，曰踰次之山，漆水出焉，北流注于渭。其上多棫樞，其下多竹箭，其陰多赤銅，其陽多嬰垣之玉。有獸焉，其狀如禺而長臂，善投，其名曰鬿。有鳥焉，其狀如梟，人面而一足，曰橐●，冬見夏蟄，服之不畏雷。²⁶

Překlad: 70 li na západ leží hora nazvaná „Druhá bahnice“. Zde pramení řeka „Lak“ a odtéká na sever, kde se vlévá do řeky „Peřeje“ (řeka *Wei* v *Shanxi* 山西?) (1). Na jejím vrcholu roste spousta trnitých dubů, na jejím úpatí se najde mnoho bambusových šípů (2). Na severní (*yinové*) straně je mnoho šarlatové mědi, na jižní (*yangové*) straně spousta jadeitu z límce (skalní?) stěny (3). Na této hoře žije stvoření, co

²⁴ Velmi volně a s občasným nahlédnutím do textu Anne Birrell.

²⁵ Kromě notoricky známých mýtických bytostí.

²⁶ Kniha 2, kap.1; Překlad: Birrell: 1999: 15.

vypadá jak opice, ale má dlouhé ruce. Umí dobře vrhat předměty. Jmenuje se „Hřmot“. Žije tam pták, který vypadá jako sova, ale má lidský obličej a jednu nohu. Jmenuje se ---. Objevuje se v zimě a skrývá se v létě (4). Když si nějakou část jeho těla oblékneš, nebudeš mít strach z hromu (5).

Komentář: Uvedný výňatek představuje typický zápis v prvních pěti knihách. Autor je zjevně velmi citlivým pozorovatelem svého okolí. V první části (1) je geografický údaj o poloze hory, případně řeky, která u jejího úpatí pramení. Výjimečně se popisuje i „okolí“ hory, jako je např. údolí. Následuje popis léčivých či jedovatých rostlin (2), popřípadě minerálního bohatství (3). Mezi ním se velmi často objevuje zlato. Jelikož tento cenný kov začal Číňany zajímat až kolem období pozdních Válčících států²⁷, může to sloužit jako důkaz, že text není až tak starý, jak ve své předmluvě uvádí *Liu Xiu*. Dalšími často vyskytujícími kovy jsou měď a železo, z minerálů pak různé druhy nefritu či jadeitu. V další sekci (4) následuje popis zvířat či antropomorfních bytostí, jejich vlastností, četnosti jejich výskytu apod. Velmi často se tu popisuje zvuk, který vydávají. Svou přítomností také ovlivňují život v království či ve městech, což je také jediná zmínka o podobných sídelních útvarech vytvořených lidmi. Některé bytosti s sebou přinášejí válku, paniku, mor, sucho, různé epidemie či naopak mír v celém Podnebesí. Poslední část (5) pojednává o medicínském či symbolickém použití minerálů, bylin či částí zvířat a o následném účinku. Vyskytují se zde léčiva na celou škálu chorob - od otoků, nádorů, přes neplodnost a impotenci až po lék na žárlivost a nadměrnou plynatost. Jen na velmi málo místech se však popisují všechny tyto vlastnosti najednou - daný příklad je tak reprezentativním vzorkem pro danou analýzu. Asi v deseti případech se v popisu znenadání objeví nějaká mýtická postava, např. Královna matka západu.

²⁷ Di Cosmo 2003: 84.

2) 凡西經之首，自錢來之山至于驪山，凡十九山，二千九百五十七里。華山塚也，其祠之禮：太牢。隄山神也，祠之用燭，齋百日以百犧，瘞用百瑜，湯其酒百樽，嬰以百珪百璧。²⁸

Překlad: Celkem je v Klasické knize hor západu od hory „Peněžonosič“ k hoře „Modrý grošák“ 19 vrcholů na vzdálenosti 2957 li. Hoře „Květ“ (*Huashan* v *Shanxi*) se přinášejí oběti. Druh rituálu je významný: obětování Nebi. Hora „[Druhá] Bahnice“ je zdejší božstvem. Při obětování použijte: svíčky; sto dní držte očistný půst; obětujte stovku zvířat; pohřbete je spolu se stovkou kusů nefritu [Lapis lazuli]; servírujte horké víno ve stovce nádob; co se týče přívěsků, použijte 100 nefritových destiček a 100 disků *bi*.

Komentář: Tato část je ukázkou, čím je každá kapitola v prvních pěti knihách ukončena. Obsahuje souhrnné informace o veškerých popsaných horách, celkovou vzdálenost mezi nimi, přiřazení božstev a popis rituálů, kterými musí být uctívána. Velmi často se v rituálech objevují nefritové předměty všeho druhu. Většinou se zakopou na úpatí či se přímo hodí směrem k hoře. Tato závěrečná část každé kapitoly je velmi ceněna pro svůj význam při studiu starých religiálních technik. Svým charakterem odděluje knihy 1 - 5 od zbytku textu, který naopak obsahuje přešl materiál mytologického, přičemž náboženská tematika výrazně ustupuje do pozadí.

4.2 - Knihy 6 - 9

歧舌國在其東。一曰在不死民東。昆崙虛在其東，虛四方。一曰在歧舌東，為虛四方。羿與鑿齒戰于壽華之野，羿射殺之。在昆崙虛東。羿持弓矢，鑿齒持盾。一曰

²⁸ Kniha 2, kap.1; Překlad: Birrell (1999: 17).

戈。三首國在其東，其為人一身三首。²⁹

Překlad: Země „Rozeklaných jazyků“ se nachází od ní (od jiné země) směrem na východ. Někdo jiný (jiný autor) říká, že leží na východ od země „Nesmrtelných lidí“. „Prázdný *Kunlun*“ leží od ní na východ, má 4 strany. Někdo jiný říká, že leží na východ od země „Rozeklaných jazyků“, a že má 4 strany. Střelec *Yi* a „Zub sekáč“ spolu zápasili v „Pustině Velkolepé dlouhověkosti“. *Yi* jej zastřelil. „Pustina“ leží na východ od „Prázdného *Kunlunu*“. *Yi* držel luk a šíp. „Zub sekáč“ držel štít. Někdo jiný říká, že to byla halapartna *ge*. Země „Tříhlavců“ leží od ní na východ. Její obyvatelé mají jedno tělo a tři hlavy.

Komentář: Tato ukázka obsahuje typické řazení informací v knihách 6 - 9. Bytosti dosahují neuvěřitelných podob a jsou pojmenovány podle charakteru svého „hendikepu“. Tím je většinou absence či nedostatečná vyvinutost končetin a naopak přebytek dalších částí těla. Často je zmiňována tmavá pleť, černé zuby, propíchané uši a hrud', nesrozumitelná mluva, která připomíná křik ptáků, řev opic a štěkot psů atp. Zmatek do popisu vnáší mnohačetné poznámky o názoru jiných, blíže neurčených autorů. Vypadá to jako kompilát několika cestovatelských zápisků. Mytologický materiál prudce nabývá na objemu, jeho přítomnost v jednotlivých odstavcích je velmi nepravidelná. Oproti předchozímu oddílu se nacházíme v úplně jiném světě a charakter popisu je rovněž velmi odlišný. V tomto oddílu je naprosto zřetelná snaha odlišit civilizaci, reprezentovanou čínskou kulturou od pustých končin, kde neplatí žádné zákony a kde žijí „barbaři“³⁰. Jsme svědky počátků formování stereotypů o cizích národech, které se pak

²⁹ Kniha 6; Překlad: Birrell (1999: 110).

³⁰ Například již ve starodávném *Yijingu* 易经 v hexagramu *mingyi* 明夷 (36) se hovoří o „barbarech“ *Yi* 夷, v hexagramu *jiji* 既濟 (63) se zmiňuje „kraj démonů“ *guifang* 鬼方.

hojně vyskytují v čínské literatuře až do konce 19. století. Není divu, že „zvířecí“ radikály zmizely ze znaků pojmenovávající menšinová etnika až ve 2. polovině 20. století. Jen v jednom případě popis cizího národu nemá posměšný charakter, a to když se vypráví o „Zemi svrchovaně ušlechtilých mužů“. Právě úvodní část této knihy se paralelně překrývá s částí materiálu ve čtvrté kapitole textu *Huainanzi*.

4.3 - Knihy 10 - 13

戎，其為人人首三角。林氏國有珍獸，大若虎，五採畢具，尾長于身，名曰騶吾，乘之日行千里。昆侖虛南所，有泛林方三百里。³¹

Překlad: [Barbaři] *Rong* (slovo znamená „zbraň“) - tamější lidé mají lidskou hlavu se třemi rohy. V zemi „Klanu lesa“ žije vzácné stvoření. Je veliké jako tygr, různobarevné a má ocas delší než tělo. Jmenuje se „Doprovod můj“. Ten, kdo jej osedlá, ujede na něm 100 li denně. Na jih od „Prázdného *Kunlunu*“ je „Les záplavy“. Svou plochou zabírá území o velikosti 300 li [čtverečnic].

Komentář: Geografické údaje jsou rozvedeny do větších detailů, jsou tu opět zaznamenávány konkrétní vzdálenosti - jakoby autor přebral prvky z obou předchozích oddílů. Objevují se bytosti, které mohou člověku uškodit nebo naopak přinést užitek. Co se týče délky jednotlivých knih, velmi se podobá předcházejícímu oddílu.

4.4 - Knihy 14 - 17

大荒中有山，名曰明星，日月所出。有白民之國。帝俊生帝鴻，帝鴻生白民，白民銷姓，黍食，使四鳥：豹、虎、熊、羆。有青丘之國，有狐，九尾。³²

³¹ Kniha 12; Překlad: Birrell (1999: 146).

³² Kniha 14; Překlad: Birrell (1999: 160).

Překlad: Uprostřed „Velké pustiny“ stojí hora. Jméno má „Jasná hvězda“. Je v místě, kde vycházejí slunce a měsíc. Je tam země „Bílých lidí“. Mocný bůh „Nádherný“ dal život mocnému bohu „Rozlehlému“. Mocný bůh „Rozlehlý“ stvořil „Bílé lidi“. „Bílí lidé“ přijali rodové jméno „Tyglík“. Jedí proso a vládou jak čtyřem ptákům, tak i tygrům, leopardům, černým medvědům a hnědým medvědům. Je tam země „Zelená mohyla“. Žije v ní liška, která má 9 ocasů.

Komentář: Spojení bohů s lidmi v této sekci nabývá reálné podoby. Četnost národů se výrazně snižuje. Objevují se další, mnohem podrobnější informace o lidech – např. čím se živí a kterým tvorům vládou. Informace jsou náhodně rozesety, což je pro *Shanhaijing* ostatně typické, odstavce nemají ustálený charakter.

4.5 – Kniha 18

帝俊生三身，三身生義均，義均是始為巧，是始作下民百巧。³³

Překlad: Mocný bůh „Nádherný“ zrodil „Trojtělo“. „Trojtělo“ dal život „Rovné spravedlnosti“. „Rovná spravedlnost“ byl první, kdo stvořil řemeslo. [„Váha schopnosti“] byl první, kdo vymyslel 100 řemesel pro lidi na Zemi.

Komentář: Velmi „logické“ vyústění předcházejícího oddílu. Převažují jména bohů a jejich činů vykonaných pro lidstvo, uvádějí se též jejich rodové linie. Odstavce se jen málo odlišují od vzorce, který nám tento příklad ilustruje.

³³ Překlad: Birrell (1999: 195).

5. Shrnutí a závěr

Z literárního hlediska nejde o vybroušený klenot, na jaké jsme zvyklí např. z *tangské* poezie. Ale není divu, dílo je sestaveno ve formě příručky. S ohledem na to s ním bylo a je zacházeno³⁴. Obsažené informace jsou použitelné pro soudobé bádání v různých vědních oblastech, jako je např. antropologie, etnologie, tradiční čínská medicína, studium mytologie a mnoho dalších. Fantastická místa a bytosti jsou rovněž inspirací na poli kultury. *Gao Xingjian* 高行健, laureát Nobelovy ceny za literaturu, sepsal divadelní hru s názvem „O horách a mořích: Tragikomedie bohů o třech dějstvích“³⁵, která byla velice dobře přijata kritikou.

Celkem monotónní a suchý popis míst a bytostí je tu a tam přerušen překvapivým a zábavným detailem. Není to jediný důvod, proč se domnívám, že *Shanghaijing* určitě stojí za přečtení, jeho širší dostupnosti však brání skutečnost, že dosud nebyl přeložen do češtiny.

³⁴ Inspiraci v něm hledali básníci, např. *Tao Yuanming* 陶淵明.

³⁵ Gao Xingjian (2008). *Of Mountains and Seas: A Tragicomedy of the Gods in Three Acts*. Hongkong: The Chinese University Press.

6. Bibliografie

Birrell, Anne (1999). *The Classic of Mountains and Seas*. London: Penguin Books.

Di Cosmo, Nicola (2003). *Ancient China and its enemies: the rise of nomadic power in East Asian history*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kramer, Samuel Noah (1977). *Mytologie starověku*. Praha: Orbis.

Loewe, Michael (1993). *Early Chinese Texts: a bibliographical guide*. Berkeley (Cal.): Society for the Study of Early China.

Major, John S. (1993). *Heaven and Earth in Early Han Thought: Chapters Three, Four, and Five of the Huainanzi*. Albany: State University of New York.

Preuss, Karel a kol. (1982). *Chrestomatie k dějinám starověku*. Praha: SPN.

Yuán Kě 袁珂 (1993). *Shānhǎijīng jiàozhù 山海經校注*. Chéngdū: Bāshǔshūshè.